

KLASA CZWARTA

JĘZYK POLSKI – zakres rozszerzony

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny w roku szkolnym 2026/2027

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową, a więc potrafi:

- przedstawić informacje sformułowane wprost, odczytać sens fragmentów tekstów, wyodrębnić główną myśl całego tekstu, wybrać podstawowe teksty literackie służące realizacji zadanego tematu, posługiwać się wybranym źródłem informacji, podjąć próbę znalezienia literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu,
- podać ramy chronologiczne omawianych epok literackich,
- wyjaśnić znaczenie nazw epok literackich,
- wskazać epoki nazwiska pisarzy oraz wymienić ich dzieła, przyporządkować autorowi tytuły i głównych bohaterów utworów,
- podać tematykę utworów literackich i je streścić, scharakteryzować głównych bohaterów literackich utworów epickich i dramatycznych,
- podać podstawowe cechy najważniejszych dla omawianych epok gatunków literackich i publicystycznych
- określić najważniejsze prądy umysłowe, filozoficzne i artystyczne omawianych epok literackich, wskazać w dziełach literackich realizację prądów,
- nazwać najważniejsze środki i zabiegi stylistyczne w utworach literackich omawianych epok, odczytać znaczenie podstawowych symboli we wskazanych dziełach literackich,
- czytać tekst na poziomie znaczeń dosłownych,
- odczytać wskazane przez nauczyciela utwory stanowiące konteksty dla tekstów kultury poznawanych w szkole, -rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej,
- zestawić tekst literacki z innymi tekstami kultury, np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi,
- posługiwać się komunikatywnym językiem w mowie i piśmie,
- wypowiadać się w mowie i piśmie na zadany temat w sposób świadczący o co najmniej częściowym zrozumieniu tematu,
- odnieść się w wypowiedziach do tekstów literackich,
- zabrać głos w dyskusji,
- podjąć próbę skomponowania wypowiedzi składającej się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową, a więc potrafi:

- podać funkcję środków językowych w tekście literackim, rozpoznać ironię w tekście, sformułować tezę tekstu bądź fragmentu tekstu, podać argumenty na rzecz tezy, odróżnić argumenty od przykładów oraz tezę od hipotezy, rozpoznać relacje kompozycyjne między poszczególnymi fragmentami tekstu, oddzielić informacje od opinii, wskazać przyczyny i skutki, wyszukać podstawowe pozycje z literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu, samodzielnie korzystać ze słowników i leksykonów,
- podać tematykę wszystkich omawianych na lekcjach utworów literackich,
- wskazać najważniejsze cechy rodzajowe tekstów lirycznych, epickich i dramatycznych,
- określić podstawowe cechy wszystkich omawianych gatunków literackich,
- łączyć fakty literackie z istotnymi wydarzeniami historycznymi,
- wskazać cechy charakterystyczne sztuki omawianych epok,
- nazwać motywy i tematy literackie omawianych epok,
- określić wizję świata i człowieka omawianych epok,
- wykorzystać podstawowe konteksty do analizy i interpretacji utworów literackich,
- odczytać znaczenie podstawowych symboli w omawianych dziełach literackich,
- podać podstawowe konteksty istotne dla interpretacji (np. biograficzny, literacki),
- wskazać związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym),
- rozpoznać i charakteryzuje styl danego utworu,
- przestawić szkicowy plan oraz przygotować na jego podstawie wypowiedź ustną i pisemną,
- zbudować wnioski interpretacyjne oparte na samodzielnej analizie,
- wykorzystywać cytaty w funkcji argumentacyjnej,
- posługiwać się na ogół poprawną polszczyzną,
- zabrać głos w dyskusji.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową i niektóre elementy programu nauczania, a więc potrafi:

- wyjaśnić mechanizmy powstawania wypowiedzi ironicznej, rozpoznać i określić typ nadawcy i typ adresata tekstu, rozpoznać charakterystyczne cechy stylu i języka tekstu, nazwać środki językowe i określić ich funkcję, wskazać cechy gatunkowe tekstu, wyszukać różnorodne pozycje z literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu, korzystać z różnorodnych źródeł informacji,
- podać głównych twórców kultury i ich dzieła w omawianych epokach,
- podać funkcje środków językowych zastosowanych w tekście,
- podać dominantę kompozycyjną i stylistyczną utworu,
- stworzyć analizy typowego dla epoki i autora utworu literackiego,
- nazwać odpowiednie kategorie estetyczne, odwołując się do omówionych utworów,

- podać związki literatury z wydarzeniami historycznymi, kulturą i sztuką oraz filozofią omawianych epok,
- zestawić kreacje bohaterów oraz wizję świata i człowieka w omawianych epokach,
- dokonać oceny bohaterów literackich,
 - interpretować tekst na poziomie znaczeń, niedosłownych, uwzględniając podstawowe kategorie rodzajowe, -twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej itp.),
- wskazać przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (synkretyzm konwencji i gatunków), -przeprowadzać interpretację porównawczą utworów literackich,
- dzielić materiał;
- podać tylko informacje istotne z punktu widzenia tematu,
- wykorzystać terminologię historycznoliteracką, teoretycznoliteracką oraz językoznawczą, -sformułować hipotezę badawczą w odniesieniu do tematu,
 - posługiwać się poprawną polszczyzną,
 - posługiwać się stylem stosownym do sytuacji wypowiedzi,
 - przestrzegać zasad etykiety językowej podczas rozmowy, dyskusji, negocjacji,
 - zająć i uzasadnić stanowisko w dyskusji z odwołaniem do utworu, cytatu, kontekstu lub wiedzy o epoce.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową i programem nauczania oraz potrafi:

- rozróżnić od siebie wypowiedź perswazyjną i manipulacyjną, wykorzystać analizowane teksty naukowe (krytycznoliterackie, teoretycznoliterackie) i filozoficzne jako kontekst interpretacyjny dla utworów literackich,
- zestawić sposoby realizacji tego samego motywu (toposu) w dwóch tekstach literackich; zinterpretować dzieło literackie w samodzielnie dobranym kontekście (np. filozoficznym, historycznym, historycznoliterackim, kulturowym),
- wyjaśnić sposoby i mechanizmy reinterpretacji toposów, mitów i symboli literatury wcześniejszych epok w tekstach współczesnych,
- samodzielnie analizować i interpretować dzieła literackie, posługując się biegle terminologią historycznoliteracką i teoretycznoliteracką,
- rozpoznać i odczytać przenośne znaczenie dzieła (metaforyczne, symboliczne, alegoryczne, paraboliczne),
- stworzyć samodzielną analizę i interpretację dzieła sztuki, ze wskazaniem funkcji środków wyrazu specyficznego dla danej dziedziny sztuki, -dostrzec zależności między tekstem literackim a innymi tekstami kultury,
- interpretować tekst na poziomie znaczeń niedosłownych, uwzględniając konteksty filozoficzne i intertekstualne, twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej), rozpoznając retoryczną organizację wypowiedzi, w interpretacji eseju i felietonu wykorzystuje poznaną wiedzę o ich cechach gatunkowych,

- podporządkować kompozycję wypowiedzi własnemu zamysłowi interpretacyjnemu, - skutecznie unikać szablonów i schematów językowych;
- posługiwać się stylem stosownym do sytuacji, komunikatywnym, o wyraźnych cechach indywidualnych,
- funkcjonalnie wykorzystywać pozawerbalne środki (mowa ciała, intonacja, ton głosu) w wypowiedzi ustnej,
- podporządkować kompozycję wypowiedzi własnemu zamysłowi interpretacyjnemu;
- posługiwać się bogatym słownictwem i urozmaiconą składnią,
- na poziomie rozszerzonym konieczne jest określenie problemu zgodne z tekstem i pełne.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który opanował wiadomości i umiejętności na ocenę bardzo dobrą, a ponadto potrafi:

- zbierać i porządkować materiały z różnych źródeł dotyczące języka, literatury, filmu i innych dziedzin sztuki.
- określić przemiany gatunkowe,
- podać elementy trawestacji, parafrazy w dziele literackim oraz określić ich funkcje,
- przeanalizować samodzielnie współczesny tekst literacki i dogłębnie omówić zawarte w nim toposy, archetypy i nawiązania kulturowe,
- swobodnie poruszać się w szerokich kontekstach podczas interpretacji tekstu kultury,
- samodzielnie wybierać do lektury teksty, stosując różne kryteria, które potrafi uzasadnić,
- dostrzec w czytanych utworach: parodię, parafrazę i trawestację, wskazać ich wzorce tekstowe,
- posługiwać się bogatym słownictwem i urozmaiconą składnią, posługiwać się bogatą terminologią.

ZAKRES MATERIAŁU

Wymagania obowiązują w odniesieniu do epok literackich: literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r. oraz odpowiadających im tekstów oraz pojęć literackich, kulturowych i językowych. Uczeń potrafi wykorzystać potrzebną wiedzę nt. epok i tekstów omówionych w poprzednich latach nauki i zestawiać ją z materiałem bieżącym.

ZAKRES PODSTAWOWY

Utwory obowiązujące w całości:

- 1) Albert Camus, Dżuma;
- 2) George Orwell, Rok 1984;
- 3) Sławomir Mrożek, Tango.
- 4) Marek Nowakowski, Górą „Edek” (z tomu Prawo prerii);
- 5) Andrzej Stasiuk, Miejsce (z tomu Opowieści galicyjskie);
- 5) Olga Tokarczuk, Profesor Andrews w Warszawie (z tomu Gra na wielu bębenkach)

Utwory obowiązujące we fragmentach:

Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty).

Utwory poetyckie:

1) wybrane wiersze: Mirona Białoszewskiego, Zbigniewa Herberta, Bolesława Leśmiana, Czesława Miłosza, Haliny Poświatowskiej, Tadeusza Różewicza, Wisławy Szymborskiej.

ZAKRES ROZSZERZONY**Utwory obowiązujące w całości:**

Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) Tadeusz Konwicki, *Mała Apokalipsa*;
- 2) Janusz Głowacki, *Antygona w Nowym Jorku*.

Utwory obowiązujące we fragmentach:

Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) Sławomir Mrożek, wybrane opowiadanie;
- 2) wybrany esej Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Zbigniewa Herberta.

Utwory poetyckie:

Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

wybrane wiersze: Stanisława Barańczaka, Czesława Miłosza, *Traktat moralny* (fragmenty) oraz obowiązkowo (zgodnie z podstawą programową) zrealizowane przez nauczyciela lektury uzupełniające i konteksty.

**ZASADY OCENIANIA I SPOSOBY SPRAWDZANIA OSIĄGNIĘĆ
EDUKACYJNYCH**

1. Ocenianie ma charakter systematyczny i wieloaspektowy.
2. Formy sprawdzania wiedzy i umiejętności:
 - Odpowiedzi ustne (obejmujące trzy ostatnio omawiane tematy).
 - Sprawdziany (zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem, obejmujące większą partię materiału).
 - Sprawdziany powtórkowe z epok z klas 1-3.
 - Wypracowanie (zapowiadane z wyprzedzeniem praca wg kryteriów maturalnych).
 - Testy sprawdzające wiadomości i umiejętności.
 - Kartkówki (pisemna forma sprawdzająca znajomość ostatnio omawianych tematów).
 - Kartkówki z treści lektur (pisemna forma sprawdzająca znajomość treści zapowiedzianej lektury).
 - Ćwiczenia maturalne (test historycznoliteracki, język polski w użyciu, matura ustna).
 - Różne formy pracy ucznia na lekcji.
 - Inne zadania zlecone przez nauczyciela.
3. Ocena jest jawna i (na prośbę ucznia lub rodzica) dodatkowo uzasadniona.
4. Uczeń ma prawo do poprawy ocen w terminie ustalonym z nauczycielem.

5. Pozostałe zasady obowiązujące przy zastosowaniu ustalonych form sprawdzania wiedzy i umiejętności określa statut szkoły.

Dostosowanie wymagań edukacyjnych z języka polskiego do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów z dysfunkcjami - warunki ogólne

Dostosowania opracowywane są dla każdego ucznia indywidualnie przez zespół psychologiczno-pedagogiczny.

W przypadku form maturalnych każdego ucznia obowiązują zasady zgodne z wytycznymi CKE.

TRYB I WARUNKI UZYSKANIA WYŻSZEJ NIŻ PRZEWIDYWANA OCENY KLASYFIKACYJNEJ Z ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH J. POLSKIEGO

1. Uczeń, a w przypadku ucznia niepełnoletniego również jego rodzic, może wystąpić o otrzymanie wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych. Zgłoszenie składa się do nauczyciela prowadzącego dane zajęcia edukacyjne za pośrednictwem dziennika elektronicznego, w terminie 2 dni od dnia poinformowania o przewidywanej ocenie.

2. Nauczyciel sprawdza stopień spełnienia przez ucznia wymagań edukacyjnych właściwych dla oceny, o którą uczeń się ubiega. Postępowanie kończy się przed terminem ustalenia rocznej oceny klasyfikacyjnej określonym w statucie szkoły.

Materiał został opracowany w oparciu o zasoby internetowe i statut szkoły.